

Harri Hietala – Keijo Kaivanto – Johanna Pystynen

Esimiehen käsikirja 2021

Alma Talent
Helsinki 2021

Tilaa Esimiehen käsikirja 2021
Alma Talent Shopista: shop.almatalent.fi

@ 2021 Alma Talent Oy sekä tekijät
Yhteistyössä Lakimiesliiton Kustannus

Kansi: Tiina Haavistola
Taitto: NotePad, www.notepad.fi

ISBN 978-952-14-4353-4

Paino: BALTO print, Liettua 2021

Anna palautetta kirjasta: kustannustoimitus@almatalent.fi

Tilaa Esimiehen käsikirja 2021 Alma Talent Shopista:
shop.almatalent.fi

Esipuhe 2021

Tervetuloa Esimiehen käsikirjan pariin! Esimiehen käsikirja on palvellut suomalaisia johtajia, esimiehiä sekä henkilöstö- ja palkkahallinnon ammattilaisia kaikissa työsuhteisiin liittyvissä kysymyksissä jo yli 30 vuotta. Käsikirja sisältää esimiehen tarvitseman työoikeuden ja HR-asiat käytännönläheisesti selostettuna.

Esimiehen käsikirja on helppo, nopea ja ajantasainen kokonaisuus. Kirjan kirjoitustyössä on pyritty ytimekkyyteen, havainnollisuuteen ja selkeyteen. Haluamme tarjota tuotteen, josta asiat löytyvät nopeasti ja helposti ilman tarpeetonta vaivannäköä. Lähestymistapa on asia- ja ongelmalähtöinen siten, että tiettyyn tilanteeseen liittyvä tieto olisi vain yhdessä paikassa.

Käsikirjan tekstit on laadittu siten, että asioita tarkastellaan vähintään kolmella tasolla. Ensin selvitetään, mistä on kysymys. Toiseksi selvitetään käytännön soveltaminen. Kolmanneksi selvitetään erikoistilanteet, perusteet ja käytännön soveltaminen laajemmin kuten esimerkiksi keskeiset työehtosopimus-käytännöt.

Vuosittain julkaistavan kirjan alussa on katsaus muuttuneeseen ja tulevaan työolainsäädäntöön sekä tuoreimmat korkeimman oikeuden ratkaisut kommentoituina. Kirjan alussa on myös asiahakemisto ja lopussa keskeisimmät työsuhteessa sovellettavat lait. Henkilöstön kehittämiseen liittyvien teemojen päivityksistä vastaa toimitusjohtaja (LaaS Company) Johanna Pystynen. Vuonna 2021 teokseen on lisätty kokonaan uusi Etätyötä koskeva jakso.

Verkossa Esimiehen käsikirja tunnetaan nimellä Esimiehen työoikeus. Verkkopalvelun voi tilata erikseen täydentämään painettua käsikirjaa. Verkkopalvelu sisältää saman materiaalin kuin painettu versio, ja lisäksi se on lainsäädännön ja oikeuskäytännön osalta kattavasti linkitetty Suomen Laki -hakupalveluun. Palvelusta löydät myös linkit yleissitoviin työehtosopimuksiin ja käytännöllisiä lomakemalleja eri tilanteisiin. Voit tilata käyttöoikeuden päivittyvään Esimiehen työoikeus-teokseen osoitteesta <https://sisaltopalvelut.almatalent.fi/#esimiehen-tyooikeus>.

Tavoitteenamme on jatkuvasti kehittää Esimiehen käsikirjan käyttökelpoisuutta. Toivommekin, että käsikirjan käyttäjät antavat tekijöille tai kustantajalle palautetta kaikista tuotteeseen liittyvistä asioista. Palautetta voi lähettää Alma Talentin asiakaspalveluun sähköpostitse, kirjat@almamedia.fi tai sisaltopalvelut@almatalent.fi, tai puhelimitse, 020 442 4100.

Helsingissä 27.3.2021

Harri Hietala Keijo Kaivanto Johanna Pystynen

SISÄLLYSLUETTELO

Esipuhe 2021	5
Asiahakemisto	15
Ajankohtaista	22
Merkittävimmät korkeimman oikeuden ratkaisut kommentein vuosilta 2017–2020	22
Keskeisiä työlainsäädännön muutoksia 2018–2021	50
1 UUSI TYÖNTEKIJÄ, UUDET TYÖTEHTÄVÄT	69
1.1 Rekrytointi	69
1.1.1 Rekrytointisuunnitelman tekeminen.....	69
1.1.2 Profiilin määrittely	71
1.1.3 Sopimussuhde ja palkkausmuodot	73
1.1.4 Rekrytointikanavat	80
1.1.5 Opiskelijoiden rekrytointi	82
1.1.6 Työnhakijakokemus.....	83
1.1.7 Hakemusten seulonta.....	84
1.1.8 Haastattelut.....	85
1.1.9 Testaaminen	90
1.1.10 Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus rekrytoinnissa.....	92
1.2 Työsopimuksen tekeminen	95
1.2.1 Työsuhde ja työsopimus.....	95
1.2.2 Työsopimuksen muoto.....	97
1.2.3 Sovittavat asiat ja niiden läpikäynti.....	98
1.2.4 Työsopimuksen kesto aika.....	100
1.2.5 Koeaika.....	107

1.2.6	Työsopimuksen tekeminen käytännössä.....	110
1.3	Työsuhteen sääntely	149
1.3.1	Työsuhteen normit ja etusijajärjestys	149
1.3.2	Työnantajan työjohto-oikeus.....	150
1.3.3	Keskeiset tulkintaperiaatteet.....	152
1.3.4	Työehtosopimusten yleisistovuus ja vaikutukset työsuhteen ehtoihin	155
1.4	Erityistilanteet	163
1.4.1	Vajaavaltaisen työsopimus	163
1.4.2	Työntekijän sijainen tai avustaja	164
1.4.3	Työkunta.....	165
1.4.4	Työntekijä vai itsenäinen yrittäjä.....	166
1.4.5	Vuokratyövoima.....	167
1.4.6	Kotona tehtävä työ.....	167
1.4.7	Ulkomaantyö.....	168
1.4.8	Myyntimiehet	185
1.4.9	Oppisopimus ja koulutusopimus.....	187
1.5	Työsopimuksen muuttaminen työsuhteen aikana	191
1.5.1	Työsuhteen ehtojen muuttaminen	191
1.5.2	Liikkeen luovutus.....	193
1.5.3	Muutosten hallinnointi ja kirjaaminen.....	197
1.6	Työsopimuksen pätemättömyys ja kohtuuttomat ehdot	199
1.7	Perehdyttäminen	201
1.7.1	Perehdyttämisen eteneminen	202
1.7.2	Kriittiset hetket ja sudenkuopat.....	206
2	TYÖNANTAJAN JA TYÖNTEKIJÄN VELVOLLISUUDET	209
2.1	Työnantajan oikeudet ja velvollisuudet	209
2.1.1	Yleisvelvoite	209
2.1.2	Tasapuolinen kohtelu ja syrjintäkielto.....	209
2.1.3	Henkilötietojen käsittely	217
2.1.4	Yksityisyyden suoja työpaikoilla	228
2.1.5	Työturvallisuus.....	234
2.1.6	Henkilöstön kehittäminen	234

2.1.7	Koulutus.....	235
2.1.8	Työnantajan palkanmaksuun liittyvät velvoitteet.....	239
2.1.9	Työvoimapolitiikka.....	240
2.1.10	Selvitys työnteen keskeisistä ehdoista.....	242
2.1.11	Yleissitovan työehtosopimuksen noudattamisvelvoite.....	242
2.1.12	Nähtävänäpitovelvoitteet.....	242
2.1.13	Selvitysvelvollisuus ja vastuu ulkopuolista työvoimaa käytettäessä.....	243
2.2	Työntekijän oikeudet ja velvollisuudet.....	247
2.2.1	Työntekijän yleiset velvollisuudet.....	247
2.2.2	Työturvallisuus.....	248
2.2.3	Kilpaileva toiminta.....	248
2.2.4	Vähimmäispalveluaika.....	251
2.2.5	Yrityssalaisuudet.....	253
2.2.6	Työsuhdekeksinnöt.....	254
2.2.7	Yhdistymisvapaus ja kokoontumisoikeus.....	254
2.3	Työlainsäädännön valvonta.....	257
2.4	Työrikkokset ja -rikkomukset sekä työnantajasanctiot.....	259
2.4.1	Työrikkokset ja -rikkomukset.....	259
2.4.2	Työnantajasanctio ja laittoman työvoiman käyttö.....	259
3	TOIMIVA TYÖYHTEISÖ.....	261
3.1	Henkilöstön kehittäminen.....	261
3.1.1	Vuosikello toiminnan ohjausvälineenä.....	262
3.1.2	Palautteen antaminen.....	264
3.1.3	Kehityskeskustelu.....	271
3.1.4	Valmennuskeskustelut kehityskeskusteluiden täydentäjinä.....	278
3.1.5	Johtaminen palveluna.....	282
3.1.6	Osaamisen kehittäminen.....	283
3.1.7	Mentorointi ja coaching.....	291
3.1.8	Motivaation ylläpitäminen.....	294
3.1.9	Palkitseminen.....	299
3.1.10	Ikäjohtaminen.....	304
3.1.11	Organisaatiokulttuuri.....	308
3.1.12	Etätyö.....	313

3.2 Ongelmatilanteiden ratkaiseminen	323
3.2.1 Työpaikkakiusaaminen	323
3.2.2 Häirintä	327
3.2.3 Työntekijöiden keskinäiset ongelmat	330
3.2.4 Alkoholi ja muut päihteet	336
3.2.5 Mielenterveysongelmat	341
3.2.6 Poissaolot	344
3.2.7 Varoituksen antaminen	348
3.2.8 Työsuhteen päättäminen	351
3.2.9 Uudelleensijoitus ja -sijoittuminen	355
3.3 Työehtosopimusjärjestelmä ja yhteistoiminta yrityksissä	359
3.3.1 Työehtosopimusjärjestelmä ja työrauha	359
3.3.2 Luottamusmies ja luottamusvaltuutettu	368
3.3.3 Yhteistoimintalain mukainen yhteistoiminta	375
3.3.4 Hallintoedustus	388
3.3.5 Henkilöstörahasot	389
3.3.6 Konserniyhteistyö	392
3.3.7 Henkilöstöedustus eurooppayhtiössä (SE) ja eurooppaosuuskunnassa (SCE)	396
3.4 Työsuojelu	397
3.4.1 Työterveyshuolto	397
3.4.2 Työturvallisuuslaki	407
3.4.3 Työsuojelun valvonta	411
3.4.4 Nuoret työntekijät	411
3.4.5 Tupakkalaki	415
3.4.6 Potilasvakuutuslain mukaiset vakuutukset	417
3.4.7 Työtapaturma- ja ammattitautilaki	417
4 TYÖAIKA JA VUOSILOMA	421
4.1 Työaikalaki	421
4.1.1 Työaikalain soveltamisala	421
4.1.2 Työajaksi luettava aika ja varallaoloaika	424
4.1.3 Lakiin perustuvat säännöllisen työajan järjestelyt	425
4.1.4 Sopimukseen perustuva säännöllinen työaika	429
4.1.5 Säännöllisen työajan ylittäminen	434
4.1.6 Lepoajat	439

4.1.7	Työaika-asiakirjat.....	441
4.1.8	Säännösten pakottavuus.....	443
4.1.9	Erinäiset säännökset.....	445
4.1.9	Työaika ja työehtosopimukset.....	448
4.2	Vuosiloma	453
4.2.1	Yleistä vuosilomalain soveltamisesta.....	453
4.2.2	Vuosiloman pituus.....	456
4.2.3	Vuosilomapalkka.....	461
4.2.4	Lomakorvaus.....	467
4.2.5	Lomaltapaluu- ja lomarahat.....	468
4.2.6	Vuosiloman antaminen.....	469
4.2.7	Vuosiloman säästäminen ja siirtäminen.....	471
4.2.8	Työn teettäminen vuosiloman aikana.....	472
4.2.9	Lomapalkkalaskelma ja vuosilomakirjanpito.....	473
4.2.10	Rangaistussäännökset ja kanneaika.....	473
4.2.11	Vanhempainpäiväraha-ajalta maksettavien vuosilomakustannusten korvaaminen työnantajalle.....	474
5	VAPAAT JA ELÄKKEET	475
5.1	Perhevapaa	475
5.1.1	Käsitteet.....	476
5.1.2	Vapaiden pituudet.....	477
5.1.3	Ilmoitusvelvollisuudet ja jaksotus.....	485
5.1.4	Työsuhteeseen liittyvät etuudet vapaiden aikana.....	486
5.1.5	Vapaiden pitäminen käytännössä.....	488
5.1.6	Työsuhdeturva.....	489
5.1.7	Osittainen hoitovapaa.....	490
5.1.8	Tilapäinen hoitovapaa lapsen sairastuessa.....	492
5.1.9	Poissaolo pakottavista perhesyistä.....	492
5.1.10	Poissaolo perheenjäsenen tai muun läheisen hoitamiseksi.....	493
5.1.11	Perhevapaat ja työehtosopimukset.....	494
5.1.12	Perhevapaakustannusten korvaaminen ja päivärahan määrä.....	495
5.2	Opintovapaa	497
5.2.1	Työntekijän oikeus opintovapaaseen.....	497
5.2.2	Opintovapaan antaminen.....	498
5.2.3	Opintovapaata koskeva työnantajan ilmoitusvelvollisuus.....	499

5.3 Vuorotteluvapaa	501
5.4 Palkaton vapaa	505
5.5 Eläkkeet	507
5.5.1 Työntekijöitä koskeva eläkelainsäädäntö.....	507
5.5.2 Eläkemuodot.....	510
5.5.3 Eläkemaksut	513
5.5.4 Eläkkeen hakeminen.....	514
6 PALKAT, KORVAUKSET JA VEROTUS	515
6.1 Palkka	515
6.1.1 Työntekijän oikeus palkkaansa työnteon estyessä.....	516
6.1.2 Palkanmaksuaika ja -kausi sekä palkanlaskenta-aika	517
6.1.3 Palkanmaksukausi työsuhteen päättyessä ja odotuspäivien palkka.....	518
6.1.4 Palkan maksaminen	519
6.1.5 Työnantajan kuittausoikeus ja palkkaennakko.....	519
6.1.6 Palkan määräytyminen työehtosopimuksen mukaan	521
6.1.7 Työkyvyttömyys ja sairausajan palkka.....	522
6.2 Palkkaverotus ja ennakonpidätys	535
6.2.1 Luontoisedut	535
6.2.2 Työsuhdeasunto.....	536
6.2.3 Ennakkoperintä.....	540
6.3 Palkkasaatavien vanhentuminen ja kanneaika	551
6.3.1 Työsopimuslain mukainen vanhentumisaika ja laki velan vanhentumisesta	551
6.3.2 Saatavien vanhentumisaikoja.....	553
6.4 Vahingonkorvaus	555
6.5 Päivärahat ja matkakustannusten korvaukset	557
7 TYÖSUHTEEN PÄÄTTYMINEN JA KESKEYTYMINEN	561
7.1 Yleiset säännökset työsuhteen päättämisestä	561
7.1.1 Eroamisikä ja työsuhteen päätyminen	561

7.1.2	Määräaikaisen työsopimuksen päätyminen	562
7.1.3	Oikeus työsopimuksen jatkumiseen ja lisätöihin	564
7.1.4	Toistaiseksi voimassa olevan työsopimuksen irtisanominen	565
7.1.5	Irtisanomisajan palkka ja irtisanomisajan noudattamatta jättäminen	568
7.1.6	Sopimussuhteen hiljainen pidennys	570
7.1.7	Työntekijän takaisinottaminen	570
7.2	Työsopimuksen päättäminen työntekijästä johtuvasta syystä	573
7.2.1	Työsopimuksen irtisanominen	573
7.2.2	Työsopimuksen purkaminen	587
7.2.3	Yhteenveto: työsopimuksen päättäminen työntekijästä johtuvasta syystä	594
7.3	Työsopimuksen purkautuneena pitäminen ja raukeaminen	597
7.3.1	Työsopimuksen purkautuneena pitäminen	597
7.3.2	Työsopimuksen raukeaminen	598
7.4	Työsopimuksen päättäminen työnantajasta johtuvasta syystä	599
7.4.1	Lomauttaminen	599
7.4.2	Irtisanominen taloudellisista ja tuotannollisista syistä	603
7.5	Työsopimuksen päättämisen erityistilanteet ja erityissuojat	617
7.5.1	Työnantajan konkurssi ja kuolema	617
7.5.2	Raskaana tai perhevapaalla olevan työntekijän irtisanominen	617
7.5.3	Luottamusmiehen, luottamusvaltuutetun ja työsuojeluvaltuutetun irtisanomissuoja	618
7.5.4	Maanpuolustusvelvollisuutta täyttävän erityisasema	620
7.5.5	Sotilaalliseen kriisinhallintaan osallistuvan työntekijän työsuhdeturva	622
7.6	Työsopimuksen päättäminen menettelynä	623
7.6.1	Irtisanomisperusteeseen vetoaminen	623
7.6.2	Työntekijän ja työnantajan kuuleminen	623
7.6.3	Työnantajan selvitysvelvollisuus	624
7.6.4	Työsopimuksen päättämisilmoituksen toimittaminen	625
7.6.5	Neuvottelumenettely	625
7.6.6	Työsopimuksen perusteeton päättäminen ja korvaukset	626
7.6.7	Työsopimuksen päättämissopimus	631

7.7 Työtodistus	633
7.8 Palkanmaksu työsuhteen päättyessä	635
7.8.1 Lopputili	635
7.8.2 Palkkaturva	635
7.9 Työttömyysturva ja työvoima-asiat	637
7.9.1 Työttömyysturva	637
7.9.2 Työvoima-asiat	638
A Keskeiset säädökset	641
B Yleissitovat työehtosopimukset	779